

Europejczycy „odkrywają” nowe lądy

Uczeń wie na zakończenie cyklu lekcji

Odkrycia techniczne i naukowe otwierają nową perspektywę poznania świata

W okresie renesansu dokonano licznych odkryć istotnych dla prowadzenia wypraw morskich m.in. potwierdzono, że ziemia jest kulą, skonstruowano nowy typ statku mogącego żeglować do otwartym morzu, karawelę. Wprowadzono szereg instrumentów ułatwiających żeglugę takich jak astrolabium i kompas. Te dokonania umożliwiły znacznie dłuższe podróże morskie. Broń palna zapewniła jednocześnie Europejczykom przewagę nad ludami na innych kontynentach.

Handel – siła napędowa „odkryć geograficznych”

Po zdobyciu Bliskiego Wschodu i Konstantynopola (1453) przez Osmanów Europejczycy rozpoczęli poszukiwania nowych morskich dróg handlowych do Indii. Jako pierwsi inicjatywę wykazali Portugalczycy. W 1488 r. Bartolomeu Diaz dotarł na południe Afryki (Przylądek Dobrej Nadziei), a w 1498 r. Vasco da Gama dopłynął do Kalkuty w Indiach. Z czasem Portugalczycy wybudowali szereg umocnień ufortyfikowanych faktorii w Afryce i południowo-zachodniej Azji, dzięki czemu kontrolowali handel z Europą na tym szlaku.

W 1492 r. zdobyciem Grenady ostatniej muzułmańskiej twierdzy w Europie Zachodniej zakończyła się rekonkwista Hiszpanii, a władcy hiszpańscy sfinansowali wyprawę Krzysztofa Kolumba, który zamierzał dotrzeć do Indii przez Atlantyk. Dopiero po śmierci Kolumba Americo Vespucji stwierdził, że odkryto nowy kontynent, który od jego imienia nazwano Ameryką.

Podział świata

By uniknąć konfliktów między Portugalią i Hiszpanią, w traktacie z Tordesillas (1494) przy mediacji papieża dokonano podziału świata według linii wpływów. Ponieważ ówczesnie nie znano jeszcze wybrzeży Ameryki Południowej jej część (Brazylia) znalazła się w strefie portugalskiej. Do dzisiaj portugalski jest tam językiem urzędowym. W latach 1519-1522 miała miejsce pierwsza podróż morska dookoła świata Ferdynanda Magellana, który zginął w jej trakcie na Wyspach Filipińskich.

„Odkrycia” – termin ten opisuje wyłącznie perspektywę europejską. „Odkryte” tereny były bowiem już zamieszkałe. Z tego powodu nie było to tak naprawdę odkrycia i powinny być odróżniane od odkryć niezamieszkałych lądów takich jak Antarktyda czy Galapagos. Z tego powodu termin ten powinien być pisany w cudzysłowie.

Uwaga: w polskiej wersji podręcznika termin ten nie jest używany w cudzysłowie. Sugerujemy uwrażliwienie uczniów na ten temat.

„Indianie” – Kolumb był przekonany, że wylądował w Indiach. Dlatego też lokalnych mieszkańców nazwał Indianami. Dzisiaj ten termin jest w obu Amerykach postrzegany jako obce kolonialne określenie, bowiem do czasu przybycia Europejczyków nie było powodu by takie pojęcie w ogóle istniało. Zamiast tego mówi się o ludności rodzimej lub tubylczej (indigeonus/ aborigens – ang.) Toczy się też dyskusja czy także w języku polskim należałoby unikać określenia „Indianie”.

Uczeń potrafi po realizacji scenariuszy: cele i kompetencje

Temat 1:

Uczniowie potrafią wskazać różnorodność języków i wyjaśnić przyczyny obecności języków europejskich w Amerykach, potrafią połączyć ekspansję języków europejskich z napływem Europejczyków (konsekwencje odkryć, podbojów konkwistadorów i osadnictwa), potrafią dostrzec związek pomiędzy dominacją języka urzędowego (pochodzącego z Europy) a stopniowym zanikaniem języków lokalnych.

Uczniowie potrafią analizować zawartość merytoryczną mapy według podanych kryteriów, czytają mapę i ją rozumieją.

Temat 2:

Uczniowie potrafią wyjaśnić powody podejmowania długich podróży morskich w celu znalezienia drogi do Indii z perspektywy ówczesnych władców i z perspektywy odkrywców.

Uczniowie potrafią zbadać, opisać oraz ocenić konsekwencje „odkryć” i kolonizacji nowych krajów na różnych płaszczyznach: politycznej (powstanie mocarstw kolonialnych), ekonomicznej (rozwój handlu) i kulturalnej (kontakt z innymi ludami).

Temat 3:

Uczniowie potrafią porównać i przedyskutować zmianę w sposobie postrzegania mieszkańców Ameryki prekolumbijskiej oraz ocenę ich kultury na przestrzeni wieków na przykładzie relacji Kolumba i Raynal'a.

Uczniowie potrafią zastanowić się i ocenić różnice w stosowaniu terminu *odkrycia* posługując się indywidualnymi wartościami (np. prawo, poczucie sprawiedliwości), potrafią dostrzec jak wieloznaczne jest pojęcie *odkrycia*, oraz potrafią wskazać podobieństwa i różnice w poglądach postaci historycznych (Kolumb i Raynal) oraz dzisiejszych wartości.

Literatura, linki, wycieczki

Jakub Molenda, Prawdziwa (mniej chlubna) historia Krzysztofa Kolumba, Focus.pl <https://www.focusnauka.pl/artykul/prawdziwa-historia-krzysztofa-kolumba?page=3>

Krzysztof Kolumb, Encyklopedia PWN, <https://encyklopedia.pwn.pl/haslo/Kolumb-Krzysztof;3924060.html>

Zbiór artykułów o Krzysztofie Kolumbie, dzieje.pl <https://dzieje.pl/tag/krzysztof-kolumb>

(Audio) Rozmowa z Januszem Tazbirem, Co by było gdyby... Krzysztof Kolumb nie odkrył Ameryki? <https://www.polskieradio24.pl/39/156/Artykul/953312,Co-by-bylo-gdyby-Kolumb-nie-odkryl-Ameryki>

(Audio) 528 lat po odkryciu Ameryki przez Kolumba (Wieczorne pasmo publicystyczne/Trójka) <https://www.polskieradio.pl/9/3855/Artykul/2600573,Kolumb-i-odkrycie-Ameryki-dzisiejsza-perspektywa>

Indianin czy Indigena, PWN <https://sjp.pwn.pl/poradnia/haslo/Indianin-czy-Indigena;18955.html>

Ola Synowiec, Dlaczego przestałam używać słowa „Indianie”, Przekrój, <https://przekroj.pl/spoleczenstwo/dlaczego-przestalam-uzywac-slowa-indianie-ola-synowiec>

Wykaz źródeł:

Zał. 1.1 https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Languages_of_the_Americas.PNG

Zał. 1.4 Wikipedia https://de.wikipedia.org/wiki/Datei:Hondius_-_Nova_totius_terrarum_1625.jpg

Przebieg cyklu lekcji

Temat 1

Języki na kontynencie amerykańskim – Jak bardzo Europejczycy wpłynęli na amerykańską historię?

Metoda: karty pracy, praca indywidualna. Czas: 45 min.

I. Wprowadzenie (Zał. 1.1 jako podstawa)

Nauczyciel pokazuje mapę współczesnego podziału politycznego Ameryk (Zał. 1.1, mapa po lewej stronie). Uczniowie opisują, co przedstawia mapa i wskazują, że chodzi o kontynent amerykański.

Uczniom pokazana zostaje mapa języków w Amerykach (Zał. 1.1, mapa po prawej stronie). Uczniowie opisują, co przedstawia mapa.

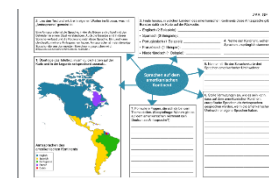
Impuls: „Określcie z jakiego kontynentu pochodzą języki, którymi ludzie posługują się w Ameryce”. Uczniowie zastanawiają się, dlaczego tak się stało i formułują pierwsze przypuszczenia, dlaczego na tej mapie pojawiły się europejskie języki.

Zał. 1.1, Języki w Ameryce

II. Rozwinięcie (praca indywidualna, Zał. 1.2 karta pracy jako podstawa)

Opracowanie kart pracy. Uczniowie analizują, jakie języki używane są w Amerykach. W ten sposób wskazują najważniejsze europejskie mocarstwa kolonialne oraz formułują przypuszczenia na temat obecnej sytuacji tubylców.

Zał 1.2, Karta pracy

III. Podsumowanie (plenum)

Uczniowie prezentują w klasie wyniki pracy. Przedstawiają wyniki pracy i formułują pierwsze możliwe odpowiedzi na nie. W podsumowaniu dobrze bliżej przedyskutować odpowiedzi do pytania 6 (Zał. 1.2 karta pracy)

*Zadanie dodatkowe:

Przeczytaj dział Warsztat historyka na s. 31 podręcznika. Zastosuj opisaną metodę do pracy z mapą znajdującą się w karcie pracy. Wyjaśnij prezentowaną metodę w klasie, opisując trzy etapy pracy.

Temat 2

„Odkrycie” nowych lądów – Jak bardzo obraz świata uległ zmianom w owym czasie?

Metoda: analiza tekstu, puzzle grupowe. Czas: 90 min.

I. Wprowadzenie

Dyskusja w klasie. Impuls: „Wskażcie możliwe powody Europejczyków do podejmowania w XV w. dalekich podróży zamorskich”. Odpowiedzi zostają zapisane na tablic, a na koniec lekcji zostaną sprawdzone.

II. Rozwinięcie (puzzle grupowe, Zał. 1.3 i 1.4 jako podstawa)

Nauczyciel dzieli uczniów na 3 grupy. Każda grupa otrzymuje inny fragment tekstu i opracowuje go zgodnie z pytaniami w tabeli (Zał. 3, karta pracy, tabela)

Uczniowie czytają akapit „Handel między Europą a Azją” na s. 26, dostarczający ogólnej wiedzy o przyczynach „odkryć” geograficznych.

Zał. 1.4,
średniowieczna mapa
świata

III. Podsumowanie

Grupy mieszają się i tworzą nowe trzyosobowe zespoły (po jednym uczniu z każdej grupy). Uczniowie w każdym trzyosobowym zespole uzupełniają nawzajem swoje tabele, a następnie wspólnie opracowują następujące zadania:

Zadanie 1. Oceń, jak podróże zamorskie w latach 1492-1522 wpłynęły na mieszkańców Europy oraz, jak zmieniło się ich wyobrażenie o świecie.

Zadanie 2. Przeanalizuj średniowieczną mapę świata (Zał. 1.4) z pomocą metody na s. 31 w *Warsztacie historyka* i wyjaśnij w jaki sposób zmienił się obraz świata.

*Zadanie dodatkowe:

Żyjesz w roku 1523 i słuchasz różnych opowieści z podróży. Zastanawiasz się, czy nie zostać marynarzem. Napisz swoje przemyślenia w dzienniku.

Temat 3

Rdzenni mieszkańcy Ameryki w oczach Europejczyków

Metoda: analiza źródeł, praca w grupie. Czas 45 min

I. Wprowadzenie

Uczniowie definiują termin „odkrycia”. Szukają możliwych odpowiedzi na pytanie, dlaczego termin ten należy pisać w cudzysłowie i formułują pierwsze odpowiedzi.

Impuls: „Na ile można mówić o odkryciu innego lądu, jeśli jest on już zamieszkały przez ludzi?”

II. Rozwinięcie (praca w grupach)

Nauczyciel dzieli klasę na grupy i zleca analizę źródeł ŻR. 1. i ŻR. 2 (s. 29).

Polecenie dla uczniów: Dokonaj porównania ŻR. 1 i ŻR. 2 poprzez...

- ... wyjaśnienie w jaki sposób rdzenni mieszkańcy Ameryki zostali przedstawieni przez Kolumba Żr . 1
- ... przedstawienie na podstawie ŻR. 1 celów, które przyświecały Hiszpanom.
- ... wyjaśnienie na podstawie ŻR. 2, za co Raynal krytykował Kolumba.
- ... odnosząc się do źródeł oceń, na ile uprawnione jest mówienie o „odkryciach” lądów, które były już zamieszkałe.

III. Podsumowanie

Uczniowie prezentują rozwiązania do zadania 4 w klasie.

Powinni wyjaśnić, że termin „odkrycia” wskazuje tylko na europejską perspektywę.

*Zadanie dodatkowe dla szybkich uczniów:

Raynal żył prawie 300 lat po Kolumbie w czasach oświecenia. Przedstawiciele oświecenia uważali rozum i ideały duchowej wolności, równości i tolerancji za najważniejsze. Oceń na ile owe ideały mogły mieć wpływ na wypowiedź Raynala. Uzasadnij swoją odpowiedź.

Praca samodzielna

Metoda: przygotowanie prezentacji Power-Point. Czas: 1 tydzień.

FORMA (PRZEDSTAWIENIE)

- Przygotuj przynajmniej 15 stron prezentacji. Materiał zaprezentuj w punktach, na każdej stronie umieść nie więcej niż 6 punktów (jeden punkt może składać się z wielu słów). Zwróć uwagę by czcionka była odpowiednio duża, a wygląd odpowiednio przejrzysty.
- Podziel swoją prezentację na:
  - ... stronę tytułową (Czego dotyczy prezentacja? Tytuł)
  - ... część główną (Co chcę pokazać?)
  - ... podsumowanie (Jakie znaczenie ma dla mnie ten temat?).
- Możesz nadać swojej prezentacji tytuły do poszczególnych stron/części (ale nie pisz: „strona tytułowa...”, część główna..., zakończenie...“!).

FORMA (TEKST)

- Opisz własnymi słowami czego się dowiedziałeś Nie kopiuj cudzego tekstu! Takie kopiowanie jest oszustwem i oznacza, że otrzymasz ocenę negatywną za zadanie.
- Jeśli chcesz użyć fragmentów cudzego tekstu umieść je w cudzysłowie jako cytaty.
- Wykorzystaj w swoim tekście terminy fachowe takie jak np. *jedwabny szlak*.
- Zwróć uwagę na pisownię i gramatykę.

FORMA (ILUSTRACJA)

- Umieść w prezentacji co najmniej jedną ilustrację z podręcznika lub z Internetu i odwołaj się do niej we właściwym miejscu.

FORMA (ŹRÓDŁA)

- Jeśli chcesz wykorzystać jako źródło teksty lub ilustracje z Internetu, na oddzielnej stronie umieść linki do tych tekstów lub ilustracji. Wszystkie linki opisz w identyczny sposób: Tytuł, link (data odwiedzenia danej strony).
Przykład: Co by było gdyby Kolumb nie odkrył Ameryki?
<https://www.polskieradio24.pl/39/156/Artykul/953312,Co-by-bylo-gdyby-Kolumb-nie-odkryl-Ameryki>
(17.11.2020).

ZAWARTOŚĆ MERYTORYCZNA

- Opisz, w jaki sposób funkcjonował handel między Europą a Azją i jakie pojawiły się na tej drodze problemy.
- Wyjaśnij, dlaczego Europejscy władcy (przede wszystkim Hiszpanie i Portugalczycy) szukali drogi morskiej do Indii.
- Opisz, udaną próbę dotarcia do Indii. Wykorzystaj przy tym takie terminy jak *Przylądek Dobrej Nadziei* czy *Vasco da Gama*.
- Opisz, drogę morską wybraną przez Kolumba i wyjaśnij dlaczego wyruszył w kierunku zachodnim.
- Wyjaśnij dlaczego Kolumb określił rdzennych mieszkańców Ameryki jako „Indian” oraz czy Kolumb przed śmiercią uznał swoją pomyłkę.
- Wyjaśnij, dlaczego dzisiaj kontynent, do którego dołynął Kolumb, nazywa się Ameryka.
- Do dzisiaj wykorzystuje się termin *Indianie* jako określenie wszystkich potomków rdzennych mieszkańców obu Ameryk. Wiele z nich uważa jednak termin *rdzenni mieszkańcy Ameryki* za bardziej odpowiedni. Wyraź swoją opinię. Czy możesz zrozumieć argumenty innych? Uzasadnij swoje zdanie.